

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ІСТОРИЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ

УКРАЇНА. ІСТОРІЯ ТВОРЕННЯ

**бібліографічний список
зі спеціалізованої бази даних НІБУ
«Адміністративно-територіальний устрій.
Історичний аспект»**

КИЇВ 2023

В основі концепції відзначення Дня Української Державності лежить ідея утвердження спадкоємності понад тисячолітньої історії українського державотворення та захисту національних інтересів України, яка була відома на політичній мапі світу ще в далекому IX ст. Цьогоріч свято відзначають 28 липня, з наступного 2024 року, у зв'язку з календарною реформою згідно схваленого парламентом президентського законопроекту № 9431, переноситься на 15 липня. Дату обрано невипадково, адже вона символічно збігається з відзначенням державного свята Дня Хрещення Київської Русі-України, коли вшановується пам'ять про святого рівноапостольного князя Київського Володимира Великого – державотворця, який у 988 році засвідчив європейський вектор розвитку та цивілізаційний вибір Київської держави. Спадкоємцями її державотворчих традицій є Галицько-Волинське князівство, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського, Карпатська Україна та незалежна Україна. Від цих державних утворень наша Батьківщина успадкувала традиції державництва, політичну та релігійну культуру, національну ідентичність, самобутність, окремішність, що підкреслює безперервність історичного буття українського народу. Разом з тим, протягом всього історичного періоду формування Української держави накопичено великий і багатогранний досвід облаштування та вдосконалення її адміністративно-територіального устрою, який відображає організацію території, розподіл влади та еволюцію адміністративних одиниць, які існували на історичних землях України. Складаючись під дією цілого комплексу географічних та історичних факторів, адміністративно-територіальний устрій мав великий вплив на закладення основ нашої держави.

Під час підготовки дослідження «Українська держава: історія творення. Адміністративний устрій на українських землях», присвяченого 30-річчю Незалежності України було зібрано масив історичних, статистичних відомостей, законодавчих та офіційних документів, картографічних матеріалів про історичні українські землі та їх адміністративно-територіальні одиниці, котрі успадковувались від тих державних

утворень, під протекторатом яких вони знаходились. Ці джерела упорядковані в спеціалізований електронний ресурс «Адміністративно-територіальний устрій. Історичний аспект», який поповнюється відомостями з історії адміністративно-територіального поділу України від часів Київської держави і до сьогодення.

Підготовлений бібліографічний список сформований на основі джерел з бази даних НІБУ «Адміністративно-територіальний устрій. Історичний аспект», присвячений урочистому відзначенню Дня Української Державності. Відібраними джерелами ми хочемо привернути увагу суспільства, світової спільноти до славної та багатой тисячолітньої історії нашої держави, яка успадкувала принципи державотворення від киево-руських часів, очистити історичне коріння та спростувати інформаційні брехливі «вкідди» заангажованих істориків і пропагандистів країни-агресора, які цинічно підмінюють поняття щодо історичних аспектів формування української державності, привласнюють нашу історичну спадщину. Обізнаність реальної історії нашого державотворення є потужною протидією російським фейкам в умовах інформаційної війни.

Що ж в День Української Державності вшануймо нашу історичну пам'ять та всіх діячів, хто розбудовував Українську державу, пробуджував українську ідентичність, виступав за окремішність та був вірний українським інтересам. Низький уклін нашим воїнам-захисникам, завдяки яким Україна продовжує жити, показуючи приклад усьому світу як треба боротися за національні інтереси.

Підготувала

Марина Цінська

Редакція

Ольга Михайлова

Ніна Волошінська

Відповідальна за випуск

Алла Скорохватава

Аврамчук О. П. Формування території Галицької землі протягом другої половини XIV – останньої третини XV ст. / О. П. Аврамчук // Магістеріум. Історичні студії. – 2015. – Вип. 54. – С. 1-9.

Адміністративний поділ Українських земель на межі XIX – XX ст. // Панченко В. О. Міська геральдика старої України. – Київ : Веселка, 2021. – С. 39-43.

Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної України 50-х років XVIII ст.: каталог населених пунктів / АН УРСР, Інститут історії, Центральний державний історичний архів УРСР у м. Києві. – Київ : Інститут історії, 1990. – 217 с.

Адміністративно-територіальний устрій України. Історія, сучасність, перспективи / В. С. Куйбіда, В. П. Павленко, В. А. Яцюк та ін.; Секретаріат Кабінету Міністрів України. – Київ, 2009. – 615 с. : мал., табл.

Адміністративно-територіальний устрій України: довідник / Державне підприємство «Державний картографо-геодезичний фонд України» ; упоряд. А. І. Жежера. – Київ, 2005. – 797 с.

Адміністраційно-територіальний поділ УСРР при 3-х ступеневій системі врядування : (За даними на 1 жовтня 1925 р.) / УСРР, Центральна Адміністративно-територіальна Комісія при ВУЦВК. – Харків : Центр. адм., 1925. – 110, 4 с.

Алфавіти поселень «київських» повітів Вознесенського намісництва 1796 року / Державний архів Миколаївської області. – Київ : Академперіодика, 2011. – 91 с. : карт., табл.

У виданні вміщено відомості про поселення Уманського, Черкаського, Чигиринського і Катеринопільського повітів Вознесенського намісництва за матеріалами архівної справи Вознесенської палати цивільного суду, що зберігається у фондах Державного архіву Миколаївської області.

Андрощук О. Адміністративно-територіальні реформи 40-60-х років ХХ ст.: владні рішення та суспільні реакції / О. Андрощук // Регіональна історія України. – 2008. – Вип. 2. – С. 183-198.

Атлас адміністративно-територіального устрою України: новий районний поділ та територіальні громади: 2020 / П. Остапенко, Перхалюк Р., Бончковський О. та ін.; Міністерство розвитку громад та територій України, Товариство дослідників України. – Київ, 2020. – 56 с. : карти.

Атлас історії української державності: українські землі від найдавніших часів до сьогодення / авт.-упоряд. В. П. Грицеляк. – Львів : Карти і Атласи, 2013. – 128 с. : іл., карти, табл.

Атлас статистический округов Украинского военного поселения за 1837 год [Карти]. – [б. м.] : [б. в.], [1838?]. – 17 с. : карти.

Бисага С. Походження русинів та їх історична доля / С. Бисага. – Ужгород : Рік-У, 2021. – 471 с. : іл.

Бойко О. Д. Територія, кордони і адміністративно-територіальний поділ Української держави гетьмана П. Скоропадського (1918) / О. Д. Бойко // Регіональна історія України : зб. наук. ст. – 2009. – Вип. 3. – С. 217-232.

Вавричин М. Г. Відтворення України : історія картографії, краєзнавство, біографістика / М. Г. Вавричин ; упоряд.: Н. Паславська, Н. Халак. – Львів, 2012. – 552 с. : іл., фот.

Вавричин М. Г. Україна на стародавніх картах: кінець XV – перша половина XVII ст. / М. Г. Вавричин, Я. Р. Дашкевич, У. Р. Кришталович. – Київ : ДНВП «Картографія», 2004. – 208 с. : карти.

Вавричин М. Г. Україна на стародавніх картах: середина XVII – друга половина XVIII ст.: атлас репродукцій / М. Г. Вавричин, Я. Р. Дашкевич, У. Р. Кришталович. – Київ : ДНВП «Картографія», 2009. – 223 с. : карти.

Виникнення та розквіт Київської Русі IX-XI ст. : [Мапи] / ред. Л. Б. Хмара. – 1 : 2 500 000. – Дніпропетровськ : Картографія, 2008. – 1 друк. арк., кольор. Формат 97 x 137 см. с. : карти.

Вортман Д. TERRA UCRAINICA. Історичний атлас України і сусідніх земель : від кімерійців до сьогодення / Д. Вортман, Я. Гордієнко, М. Майоров. – Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 223 с. : іл., карти. – (ЛІКБЕЗ історичний фронт).

Генеральна карта України Гійома Левассера де Боплана 1660 року [Мапи] / упоряд.: М. Вавричин, О. Голько. – 1:1800000. – Київ ; Львів : Мапа, 2011. – 86 с.

Географія українських і сумежних земель / ред. В. М. Кубійович. – Київ, 2005. – 512 с. : карти. – (Бібліотека українського раритету).

Гетьман В. І. Україна у просторі-часі (походження українців) / В. І. Гетьман. – Київ : Талком, 2022. – 304 с. : карти.

Глухівська округа у системі адміністративної реформи 20-х років ХХ ст. // Сіверщина в історії України: наукове видання. – Ніжин, 2022. – Вип. 15. – С. 118-123.

У статті проаналізовано становлення сучасного адміністративно-територіального устрою України через призму реформаційних перетворень у системі адміністрування у 20-х роках ХХ ст. та адміністративне, територіальне, соціальне, національне, демографічне місце Глухівської округи у цій системі реформування. Вміщено карту Глухівської округи (1925-1930 рр.).

Грицак П. Галицько-Волинська держава / П. Грицак. – Нью-Йорк : Обнова, 1958. – 176 с. : 1 вкл. л. карт. – (Бібліотека українознавства; Ч. 5).

Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України / Я. Грицак. – Київ : Портал, 2022. – 406 с.: іл., карт., схем.

Гуцало Л. В. Національно-територіальне районування в УСРР (20-30-ті роки ХХ ст.): монографія / Л. В. Гуцало; Центральна Адміністративно-Територіальна Комісія при Президії ВУЦВК. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франко, 2009. – 176 с.

Довідник адмінтерподілу УСРР за станом на 15 грудня 1935 р. – Київ : Радбудівництво і право, 1936. – 228 с.

Європейська цивілізація та історичні сліди її фундаменту на території сучасної України // Смешко І. Нариси з історії України. – Київ: Саміт-Книга, 2023. – 2-е вид., випр. і допов. – С. 117-133 : іл.

З волостей утворили райони // Мицик В. Виднокрай. Історія Тальнівщини в людях, подіях та експонатах музею: краєзнавчий нарис. – Київ : КВІЦ, 2010. – С. 104-105.

Про адміністративно-територіальне реформування Черкаської області у ХХ столітті.

Залізняк Л. Про історичні витоки українського народу / Л. Залізняк // Українознавство. Календар-щорічник 2001. – Київ : Українська Видавнича Спілка, 2000. – С. 53-59. : іл., карти.

У статті автор розглядає поширені версії походження українців та українських земель.

Замітки до історії Північно-Західних українських земель
Холмщини, Підляшшя, Полісся й Західної Волині // Олесіюк Т. Соборна
Україна. – Київ : Українська видавнича спілка, 2004. – С. 375-376.

Заруба В. М. Адміністративно-територіальний устрій та
адміністрація Війська Запорізького у 1648-1782 рр. / В. М. Заруба. –
Дніпропетровськ: Ліра, 2007. – 379 с. : іл.

Заруба В. М. Миргородський полк у структурі територіального та
адміністративного устрою «Війська Запорозького» (1648-1782 рр.) / В.
М. Заруба // Січеславський альманах: збірник наукових праць з історії
українського козацтва. – 2006. – Вип. 2. – С. 120-127.

Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми
вдосконалення адміністративно-територіального устрою України:
монографія / Л. Б. Заставецька; Тернопільський національний
педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль :
ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – 332 с. : карти, табл.

Знайомтесь, Україна: атлас / Державна служба геодезії,
картографії та кадастру; ред. Н. О. Крижова. – Київ : Картографія, 2009.
– 143 с.

Іваненко А. Переяславський полк у контексті військово-
політичних подій в Україні початку 60-х рр. XVII ст. / А. Іваненко //

Наукові записки з української історії: зб. наук. ст. – 2004. – Вип. 15. – С. 53-58.

Коляда І. Українські землі під польською владою 1919-1939 роки / І. Коляда, С. Борчук, Є. Лизень. – Харків: Орбіта, 2021. – 124 с.

Корінний М. М. З історії становлення сучасного адміністративно-територіального устрою Київської області / М. М. Корінний // Архіви України. – 2012. – № 1. – С. 45-62.

Крикун М. Г. Адміністративно-територіальний устрій Правобережної України в XV-XVIII ст. Кордони воєводств у світлі джерел: монографія / М. Г. Крикун; АН України, Інститут української археографії. – 2-е вид. - [Б. м.] : [б. в.], 1993. – 185 с.

Крикун М. Кордони воєводств Правобережної України у XVI–XVIII століттях: [пер. з рос.] / М. Крикун; авт. пер. А. Ясіновський; Український католицький університет. – Львів: Львівська політехніка, 2016. – 303 с. : 5 вкл. арк. карт.

Крип'якевич І. Українська козацька держава і її творець Богдан Хмельницький / І. Крип'якевич. – Львів : Апріорі, 2021. – 248 с.

Кукурудза А. Волинь у протидії московській середньовічній експансії кін. XV – першої пол. XVI ст. / А. Кукурудза // Наукові записки

Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Рівне: Видавець Олег Зень, 2020. – Вип. 18. – С. 45 – 49.

Про історію земель теперішньої Рівненщини у XV – XVI ст. та про участь волинських земель у захисті кордонів Великого князівства Литовського від московської агресії. Землі теперішньої Рівненщини в кін. XV - першій пол. XVI ст. знаходилися на західному прикордонні Великого князівства Литовського. Структурно в цей час землі Волині поділялися на окремі феодалні домени та Володимирське, Луцьке та Кременецьке староства.

Кульчицький С. Вхідження Криму до складу України / С. Кульчицький // Регіональна історія України: зб. наук. ст. – 2009. – Вип. 3. – С. 135-154.

Лоза Ю. Територіальний устрій Русі-України (X-XIII ст.): атлас / Ю. Лоза. – Київ: Мапа, 2012. – 56 с.: карти.

Магочій П.-Р. Ucraina redux. Державність та національна ідентичність / Павло-Роберт Магочій. – Київ, 2022. – 96 с. : [6] арк. карт.

Магочій П.-Р. Крим наша благословенна земля / Павло-Роберт Магочій. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2014. – 160 с. : іл., карт., фот.

У виданні досліджено етапи цивілізаційного поступу на Кримському півострові – від доісторичних часів і до сьогодення. Йдеться про історію та культуру багатьох народів, які в різні епохи населяли ці території, сприймаючи Крим як свою вітчизну.

Магочій П.-Р. Україна. Історія її земель і народів: пер. з англ. / Павло-Роберт Магочій. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2012. – 802 с.: іл.

Мануїлова К. В. Національне адміністративно-територіальне будівництво в південно-західній Україні у 1920–1930-х рр. / К. В. Мануїлова // Гілея: зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 60. – С. 53 – 57.

Мапа Соборної України і Сумежних Заприязнених Країн // Олесіюк Т. Соборна Україна. – Київ: Українська видавнича спілка, 2004. – С. 136 – 148.

Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: монографія / А. С. Матвієнко; НАН України, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ: Інститут держави і права, 2015. – 376 с.

Мателешко Ю. П. Адміністративно-територіальні одиниці Київської Русі X–XI ст.: проблеми термінології (історіографія питання) / Ю. П. Мателешко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – 2013. – Вип. 1 (30). – С. 152-158.

Материалы по районированию Украины. Низовое районирование на 1 января 1924 г. – Харьков: Государственная общеплановая комиссия Центрального Статистического управления [Типо-литография ПУУВО им. Фрунзе], 1924. – XI + 230 с.

Національний атлас України: Тексти і легенди карт / Національна академія наук України. – Київ : Картографія, 2007. – 826 с.

«Невивчені уроки Гетьманату і національна ідея України в сучасних умовах» // Смешко І. Нариси з історії України. – Київ : Саміт-Книга, 2023. – 2-е вид., випр. і допов. – С. 193 – 216.: іл.

Олененко А. Г. Особливості адміністративно-територіального устрою Азовської губернії (1775–1783) / А. Г. Олененко // Музейний вісник. – 2012. – № 12. – С. 95 – 101.

Петренко О. С. Брацлавське намісництво / О. С. Петренко; Держ. ком. архівів України, Держ. арх. Вінницької обл. – Вінниця: Велес, 2001. – 327 с.

Брацлавське намісництво — адміністративно-територіальна одиниця, утворена 13 квітня 1793 на Правобережній Україні після приєднання її до Росії. Складалося з 13 повітів: Брацлавського, Тульчинського, Ямпільського, Могилівського, Махнівського, Липовецького, Літинського, Хмельницького, Сквирського та ін. До 1795 намісницьке правління перебувало у Вінниці. В 1796 Брацлавське намісництво було ліквідоване, а його територія відійшла до Подільської та Київської губерній.

Полково-сотенний устрій Гетьманської України // Заруба В. Українська метрика. Студії з історії України. – Дніпро: Ліра, 2016. – Кн. 3. – С. 34 – 56.

Сагач О. М. Зміни в адміністративно-територіальному поділі УСРР на початку 20-х рр. ХХ ст. / О. М. Сагач // Регіональна історія України: зб. наук. ст. – 2010. – Вип. 4. – С. 167 – 176.

Сирота Р. «Лінія Керзона» чи «Лінія Нем'єра»? Кордон і модернізація в багатоетнічному регіоні / Р. Сирота // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2005. – Вип. 39 – 40. – С. 314 – 348.

Автор надає пояснення щодо лінії українсько-польського розмежування у ХХ столітті та як вона вплинула на розвиток модерних українських і польських націй. Відповідно «лінії Керзона» український відтинок опертий на річку Сян. У статті також йдеться про справу поділу Галичини у ХVІІІ – ХХ ст.

Сосса Р. І. Історія картографування території України: від найдавніших часів до 1920 р.: короткий нарис / Р. І. Сосса. – Київ, 2000. – 247 с.

Сосса Р. Перші карти українських земель з політико-адміністративним поділом / Р. Сосса // Історико-географічні дослідження в Україні. – 2019. – Ч. 14. – С. 101 – 118.

Спеціальна карта України Гійома Левассера де Боплана 1650 року / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; ред. Н. Кіт. – Київ; Львів, 2000. – 72 с.: табл. – (Пам'ятки картографії України).

Список волостей УССР (Приложение к схематической административной карте Украины, изданной ЦСУ Украины по данным на 15.XI.1921) / Центральное статистическое управление. – Харьков: Типография Командующего всеми вооруженными силами Украины, 1921. – 32 с.

Список поселень Київщини / Виконавчий комітет Київської губерніяльної ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів. – Київ: Вид. газети “Вісник Київ. губвиконкому”, 1924. – XIX, 2, 154 с.

Територіальна реформа: вчора, сьогодні, завтра / Інститут громадянського суспільства ; ред. А. Ткачук. – Київ: ІКЦ “Леста”, 2007. – 114 с.

Територія України / ред. В. Січинський. – Прага : УНО, 1944. – 190 с.: карти, іл. – (Українське краєзнавство).

Ткачук А. Ф. З історії реформ адміністративно-територіального устрою України, 1907 – 2009 роки / А. Ф. Ткачук, Р. Ткачук, Ю. Ганущак. – Київ, 2009. – 127 с.

Українські землі XIV – перша половина XVI ст. [Мапи] / ред. В. В. Молочко. – 1:1 500 000. – Дніпропетровськ: Картографія, 2008. – 1 друк. арк., кольор. с.

Українські землі XVI – перша половина XVII ст. : [Мапи] / ред. В. В. Молочко. – 1:1 000 000. – Дніпропетровськ: Картографія, 2008. – 1 друк. арк., кольор. Формат 112 x 162 см. с.

Шабельніков В. І. Про виділення Донбасу в єдиний адміністративно-територіальний і економічний регіон України (1919–1921 рр.) / В. І. Шабельніков // Нові сторінки історії Донбасу. – 2010. – Кн. 19. – С. 164 – 170.

Шандра В. Генерал-губернаторства в Україні: XIX-початок XX століття / В. С. Шандра; НАН України, Ін-т історії України. – Київ : Ін-т історії України НАНУ, 2005. – 427 с.

Шандра В. С. Донеччина: адміністративно-територіальний і відомчий поділ (кінець XVIII – початок XX ст.) / В. С. Шандра; НАН України, Ін-т історії України. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. – 77 с. – (Студії з регіональної історії: Степова Україна).

Яковенко Н. Вибір імені versus шляху (назви української території між кінцем XVI – кінцем XVII ст.) / Н. Яковенко // Міжкультурний діалог. – 2009. – Т. 1. – С. 57-95.

Якубова Л. Вижити і відбутися: «довге українське XX століття» / Л. Якубова // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-

Подільський, 2021. – Т. 32: До 30-річчя проголошення державної незалежності України. – С. 8-31.

*Про історію становлення українського державотворення впродовж першої половини ХХ століття.
Про роль і місце українців у світовому геополітичному просторі.*

Яцюк В. А. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія та сучасність / В. А. Яцюк, О. Я. Матвіїшин; ред. В. Г. Яцуба; Секретаріат Кабінету Міністрів України. – Київ, 2001. – 270 с.

Звертаємо увагу!

Список не є вичерпним. Більше документів з даної теми Ви можете знайти в Базі даних **«Адміністративно-територіальний устрій. Історичний аспект»**.